

Norrgissjö by i Ångermanland

Dess utvecklingshistoria från 1500-talet till våra dar

AV PER PORENIUS

Byn ligger i Gideälvens dalgång tre mil norr om Örnsköldsvik. Den har utvecklats till kommuncentrum med en mindre tätort, centralskola, kyrka, affärer och småindustri. Invånarantalet är mellan tre- och fyrahundra.

Förutsättningarna för jordbruk äro goda. Jordarten är huvudsakligen mjäla — lättlera. Inägorna ligger väl samlade och fältförhållandena hindrar ej mekaniserad drift. Höjden över havet är cirka 100 meter.

Platsen är naturskön med bebyggelsen grupperad i svag söder- och sydvästlutning mot Gissjön och Gideälven.

Det är en by varken bättre eller sämre än många i älvdalarnas jordbruksområden. Dess utveckling, så långt man kan följa den, är inte säregen. Under de senaste tio åren har den dock utvecklats särskilt snabbt och på ett sätt, som förtjänar att uppmärksammas.

1945 engagerades försöksorganisationen Lokala Jordnämnden — en föregångare till lantbruksnämnden — i byn för att medverka till förbättring av jordbruksförhållandena. Jordbrukarna i Norrgissjö ha på så sätt under lång tid haft tillgång till de nya hjälpmedel, staten ställt till förfogande för att underlätta bildandet av bärkraftiga jordbruk. Utvecklingen i byn visar alltså hur andra byar kan komma att ändras på en tio års tid.

Byns historia

För att få perspektiv på senare händelser behöver man känna de stora dragen av Norrgissjöes historia. Det är en gammal by och början av berättelsen är svåråtkomlig. Platsen har koloniserats redan under vikingatiden eller något tidigare, men av praktiska skäl börjar vår skildring vid 1500-talet.

I Gustav Vasas jordebok av år 1550 skattade Nordangissjö by för 45 seland och var därmed en av de byar i socknen, som betalade högsta skatten. Det fanns fem bönder i byn: Segeved Styrbiörsson, Erich Biörsson, Sven Persson, Per Andersson och Nils Tordsson. 1580 års jordebok redovisar alltså fem bönder men under tiden fram till 1663 — tiden för nästa detalje-

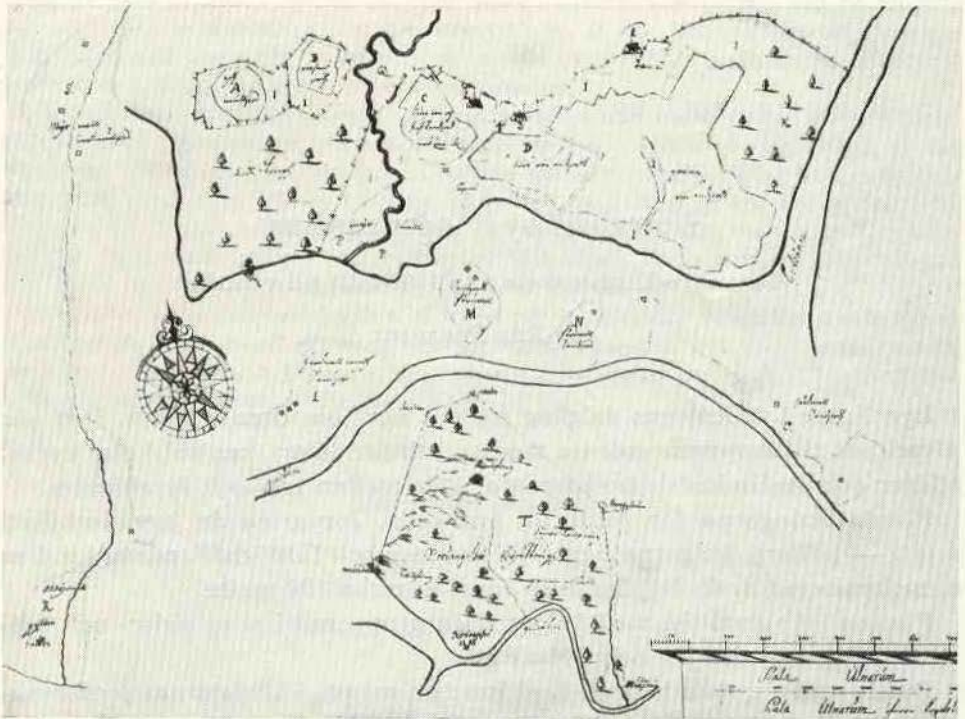

Fig. 1. 1691 års arealavmätning. Kartan innehåller 4 olika kartbilder: inägorna, skogen, myrslätt och hårdvall.

rade jordebok — måste något ha inträffat. Då finns det endast tre bönder: Johan Biörsson, Nils Sjulsson och Olof Ersson samt ett ödehemman, som av övriga brukades till hösslott. Skall man gissa på anledningen till avfolkningen, så ligger det nära till hands att skylla på 30-åriga kriget, som ju utsatte Sverige för påfrestningar. Förhållandena hade inte bätrats till 1691. Vid arealavmätning för skattejustering det året fanns alltså bara tre bönder: Sjul Andersson, Anders Andersson och Erich Johansson. Ett hemman, tillhörande Johan Larsson, var öde. Vid avmätningen upprättades en karta, som visar bebyggelsen och läget av åkrarna. Byns hela åkerareal var endast 20 tunnland. Se fig. 1.

Under 1700-talet gick byn framåt igen och år 1778 fanns det åtta bebodda hemman. De åtta bönderna ägde tillsammans 29 tunnland åker. Det året började rationaliseringen i Norrgissjö. Byamännen ingick nämligen till landshövdingen med en så lydande anhållan om storskifte på inägorna:

»Högwälborne Herr Baron och Landshöfding, Nådige Herre!

Öfvertygade om Storskiftesdelningars förmon och nytta, sedan mäst alla våra medBröder i Sochnen röna gagn deraf och at icke vara ensamma förgätne af sådan til vår egen båtnad ledande Hög författning: fördrista underteknade Angsta och Norrgissjö byars Innehafware hos Eders Höga Nåde underdåningst och öd-

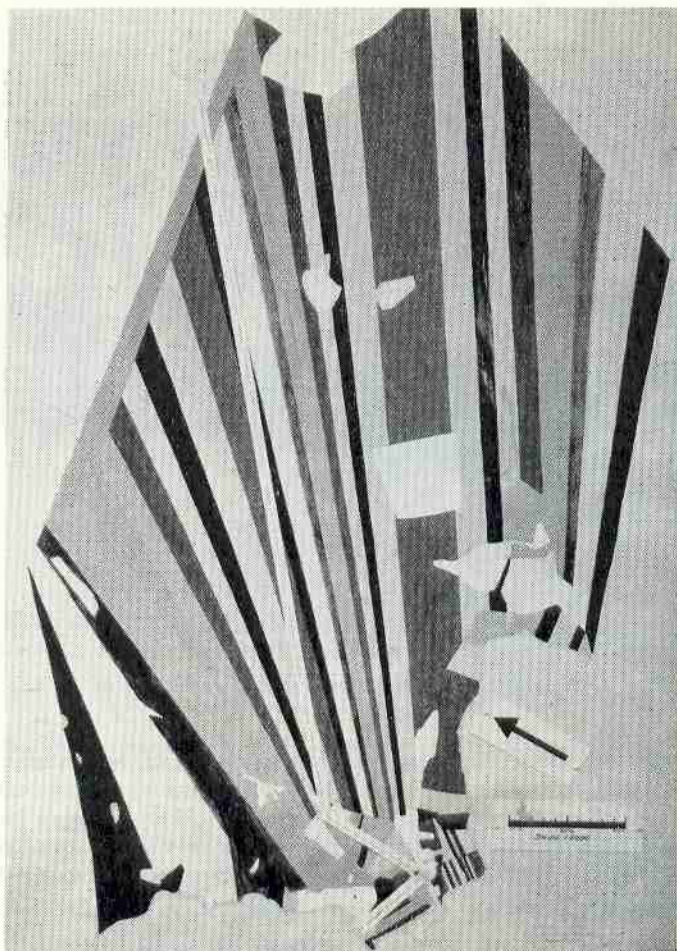

Fig. 3. 1811 och 12 års storskifte på hela byn. På kartan finnes en begränsningslinje markerad med en vit streck-prickad remsa. Rationaliseringsarbetet har koncentrerats på området söder om denna linje.

pellförsamling under Arnäs till att bli eget gäll. Bostället ingick ej i 1811 års skifte på inägorna, eftersom det redan fått sina lotter utlagda. Däremot var sockenfullmäktige som representanter för bostället initiativtagarna till storskiftet på skogen. Utom bostället fanns nu 10 bönder i byn med ett sammanlagt åkerinnehav på 51 tunnland och 18 kappland. Vid inägodelningen erhöll var bonde tre åkerskiften samt i genomsnitt sju odlings- och slätterskiften och vid skogsdelningen fyra skogsskiften. Bostället lyckades efter långvarigt tvistande genomdriva, att det erhöll sin skog i ett skifte. Se fig. 3.

Laga skifte övergick alla byns ägor år 1850. Ägolotter lades ut för 11 skatthemman och prästbolet. I handlingarna redovisas byns sammanlagda

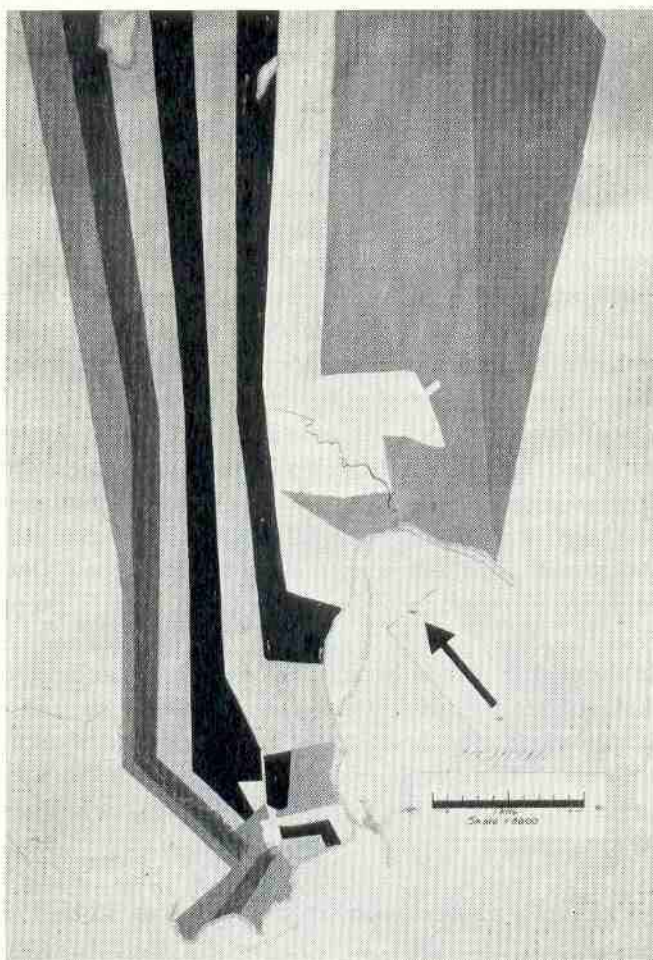

Fig. 4. Laga skifte på hela byn år 1850. Endast den aktuella delen av byn har medtagits på bilden.

åkerareal till 118 tunnland och 21,2 kappland. Med obetydliga undantag genomfördes skiftet så, att vart hemman fick sina ägor i en inägolott och en skogslott. Se fig. 4.

Om resultatet av laga skiftet bestått, hade den yttre rationaliseringen idag inte varit något problem. På 1870-talet började emellertid uppdelningen i och med att restriktionerna mot klyvning och avsöndring uppmjukades något. Till en början skedde styckningarna under ganska goda jordbrukskonjunkturer samtidigt som man genom omfattande odlingar skapade nya åkerområden. De jordbruk, som tillkom, torde därför i stort sett ha motsvarat tidens krav och lämnat sina brukare en god bärkning.

Under årtiondena kring sekelskiftet rädde försörjningssvårigheter i landet. Jordbruket blev överbefolkat. I det läget fann staten det nödvändigt

att överge den hårda jordpolitik, som förts under århundraden, för att bereda så många som möjligt tillfälle att skaffa sig en egen torva. En intensiv jordstyckning började i byn, och resultatet av laga skiftet slogs sönder.

På andra håll i landet styckade man vanligen hemmanen genom klyvning i kvotdelar: — i hälfter, tredjedelar, fjärdedelar, åttondelar etc. etc — men i Norrgissjö liksom i Ångermanland i övrigt gjordes de flesta styckningarna genom avsöndring av torpställen. Bönderna måtte ha varit rädda för myndigheter och lantmätare och dragit sig för att vid arvsfall dela sina hemman genom lantmäteriförrättning. I stället gjorde man så att en av arvtagarna fick huvudhemmanet med hela dess skattetal, och de övriga fick var sin avsöndrade lägenhet med tillhörande fullständiga rättigheter till skogsfång och mulbete och med skyldighet att genom avgäld till hemmanet ta sin del av grundskatten. Det var också vanligt att avsöndra lägenheter enbart på grund av fria köpeavtal. Med sådana lägenheter följde ofta skyldighet för lägenhetsägaren att utföra dagsverken åt hemmansägaren. Rättigheterna till skogsfång och mulbete åstadkom med tiden ett komplicerat nät av inbördes servitutsförhållanden mellan fastigheterna. Det har behövts många månaders utredningsarbete för nämnden för att få grepp om förhållandena.

Lägenhetsbildningen ändrade byns utseende och karaktär i grunden. Nya små jordbruksfastigheter hade bildats överallt ute på ägor och i skogsläckorna, och där växte upp bostäder och ladugårdar. Styckningarna hejdade sig med tiden och hade avstannat omkring år 1930. Norrgissjö berördes mycket litet av arbetarsmåbruksverksamheten på 30- och 40-talen: det bildades bara ett småbruk.

Det aktuella planeringsarbetet under åren 1945–1955

År 1945, då planeringen började, fanns 63 jordbruksfastigheter. Byns sammanlagda åkerareal var 274 hektar och arealen produktiv skogsmark i enskild ägo 1288 hektar. Planeringen omfattade av praktiska skäl inte hela byn, utan koncentrerades till den östra delen, inom vilken tyngdpunkten av jordbruket ligger, och där den gamla bykärnan ännu utgör ett självklart centrum. I olikhet mot vad som skedde i de flesta byar sprängdes aldrig bykärnan vid laga skiftet. Planområdet hade en åkerareal av cirka 200 hektar och skogsmarksareal av cirka 900 hektar. Marken var uppdelad på 45 brukningsenheter, se fig. 5. Arealen för var och en av dessa anföres i tab. 1. Numren hänföra sig till numrering å karta fig. 5.

Kartan omfattar huvuddelen av planområdets inägor, men en del lägenheter i utkanten och i skogen ha inte kommit med på bilden.

Kartan å fig. 6 visar ägosplittringen. Där har var jordbrukares innehav återgivits med särskild ton eller särskilt mönster. På samma sätt visar fig 7, hur skogen var uppdelad år 1945. Varken för jorden eller skogen är det fråga om en för ortsförhållandena extrem uppdelning. Byn torde i stället

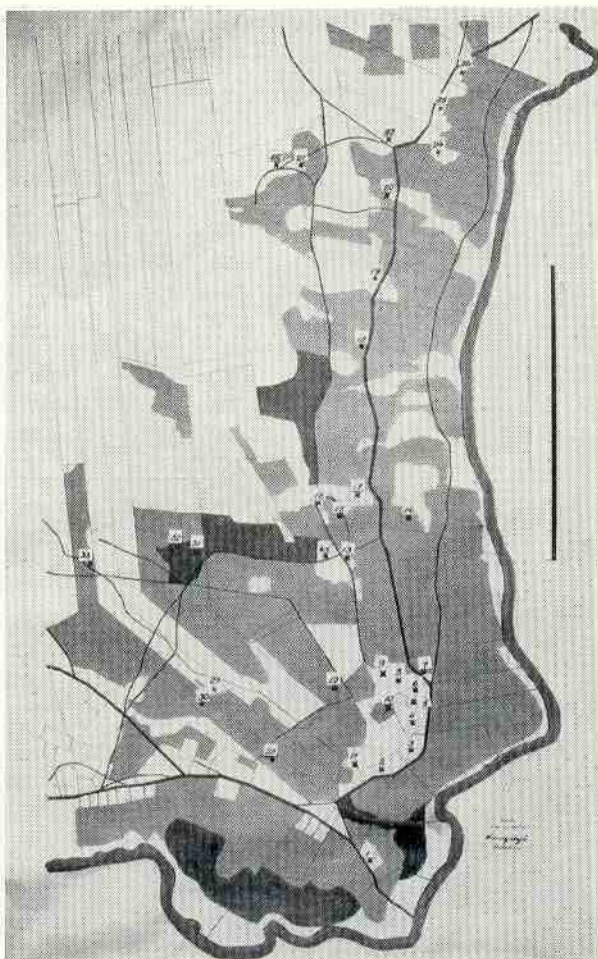

Fig. 5. Åker och brukningscentra år 1945. De ljusstuggade partierna äro åker, de mörkt äng.

rätt väl motsvara normaltillståndet för äldre jordbruksbyar i trakten och i stora delar av mellersta Norrland i övrigt.

Inom planområdet var år 1945 jordbrukens byggnadsbestånd förslitet och dåligt. Vidare hade många av brukarna nått den ålder, att de önskade sluta aktiv verksamhet, eller också hade de lockats över till andra näringar. Man kunde därför förutse, att generationsväxlingen och investeringsproblemen skulle medföra stora ändringar i byn. Risken för att ändringarna skulle bestå i avfolkning och förstöring av materiella värden var påtaglig. Fastighets-situationen var så komplicerad, att ledighblivna jordbruk inte utan vidare kunde förvärvas av jordbrukare, som önskade förbättrade och utöka. Man tyckte sig ha nog med spridda småbitar runt byn förut och ville inte dra på sig ytterligare bitar.

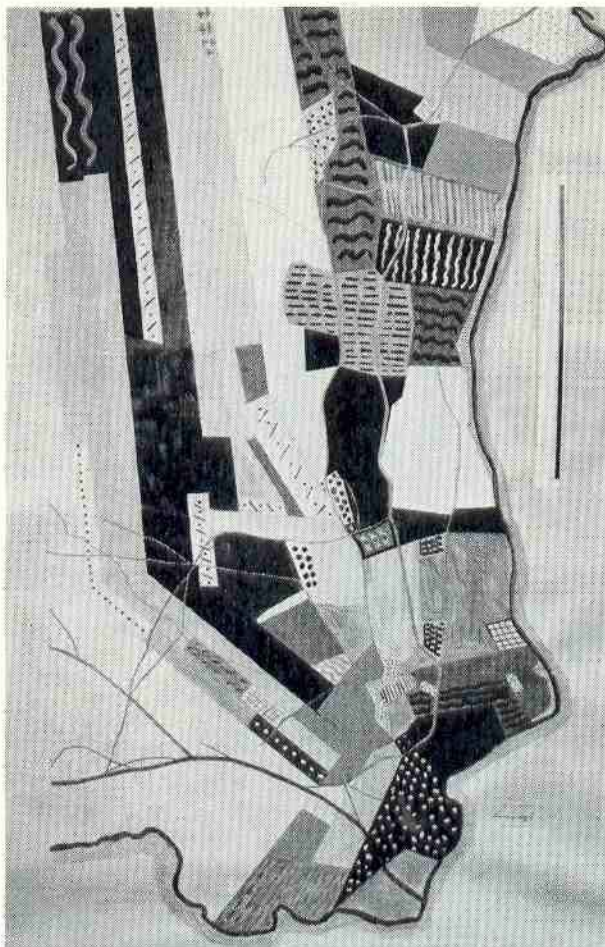

Fig. 6. Ägoförhållandena på inägorna år 1945. Var ägares innehav har särskild ton eller särskilt mönster.

I maj år 1946 gjordes sedan de första markförvärven av nämnden.

1947 uppdrogs riktlinjer för jordbrukens utveckling och detaljerade planer för arbetet uppgjordes. Nämndens tjänstemän — dåvarande egnahemsdirektören Stig G:son Berg och undertecknad — hade då fått ingående kännedom om byns förhållanden och var personligen bekanta med alla byns jordbrukare.

Arbetet ledde fram till planen för den första utvecklingsetappen, som förhoppningsfullt kallades »1950 års plan». *Kartbild fig. 8*, inägorna, och *kartbild fig. 9*, skogen, återger planens huvudalternativ för den yttre rationaliseringen. Till planen hör detaljerade beskrivningar, där varje transaktion behandlas och bedömes. Det beräknades att 53 lantmäteriförrättningar — gränsbestämningar oräknade — behövdes för att nå etappmålet.

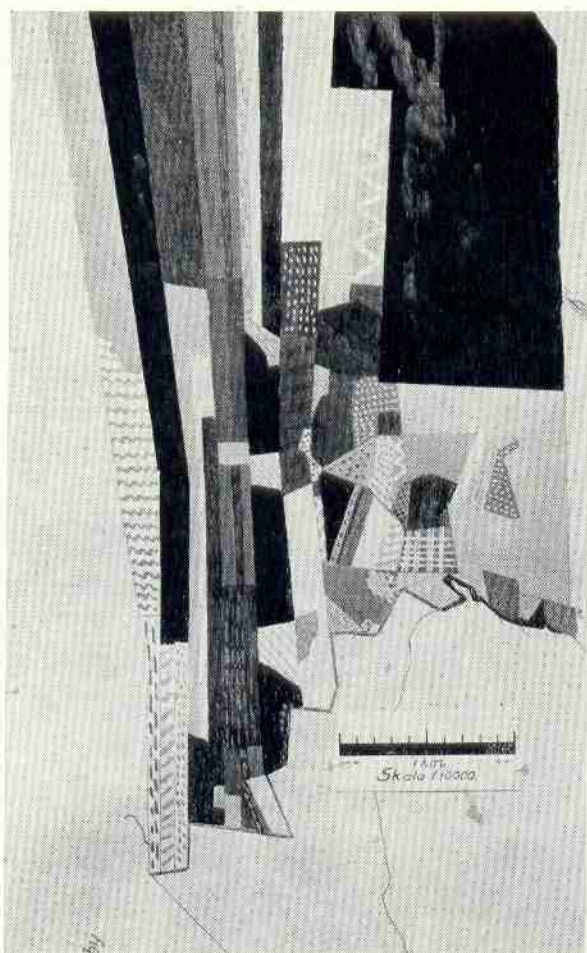

Fig. 7. Ägoförhållandena på skogsmarken år 1945.

I planområdets centrala del fanns 1945 30 jordbruk. De beräknades till 1950 komma att minska med 8, varigenom 22 skulle återstå. Av dessa 22 skulle 8 vara så stora, att de fyllde minimikraven på bärkraft, och de 14 övriga skulle vara småbruk av olika slag. De fyra jordbruken i Flisbäcken, ett odlingsområde som ligger över en halv mil in i skogen, ansågs inte ha förutsättningar att bestå för framtiden, men nämnden spekulerade inte i hur fort avvecklingen skulle ske. 1955 var alltjämt 2 ställen bebodda. De 11 småbruken nordväst om centraldelen ansågs inte komma att ändras till 1950. Det hände heller ingenting till dess, men numera ha två av dem upphört och marken har dipsonerats av nämnden, under det att brukningen på ytterligare ett par upphört, utan att lägenheterna sålts.

1950 års plan stöddes av driftsekonomiska kalkyler av enklaste slag. Man

Fig. 8. År 1947 upprättad plan för första utvecklingsetappen, »1950 års plan». Inägodelen.

behövde inte räkna länge för att finna, att byns jordbruk var både för små och för splittrade. I enlighet med planen köptes efter 1947 ett flertal jordbruk. Nämnden blev därigenom delägare i byn och kom överens med övriga byamän att försöka få bort den stora mängden samfälligheter. Den enda man ville ha kvar var ett timmerupplag vid älvbron. Samfällighetsskiftet kom till stånd och utfördes av undertecknad i egenskap av nämndens lantmätare. Trots att många bitar skulle delas, var arealen inte mer än sammanlagt 25 hektar. Det stora antalet lägenheter gjorde det svårt att få ett förnuftigt skiftesresultat, men genom alla myndigheters välvilliga tolkning av gällande lagar lyckades det. Förrättningen gav erfarenheter, som varit av värde vid utarbetande av den år 1952 tillkomna lagen om sammanföring

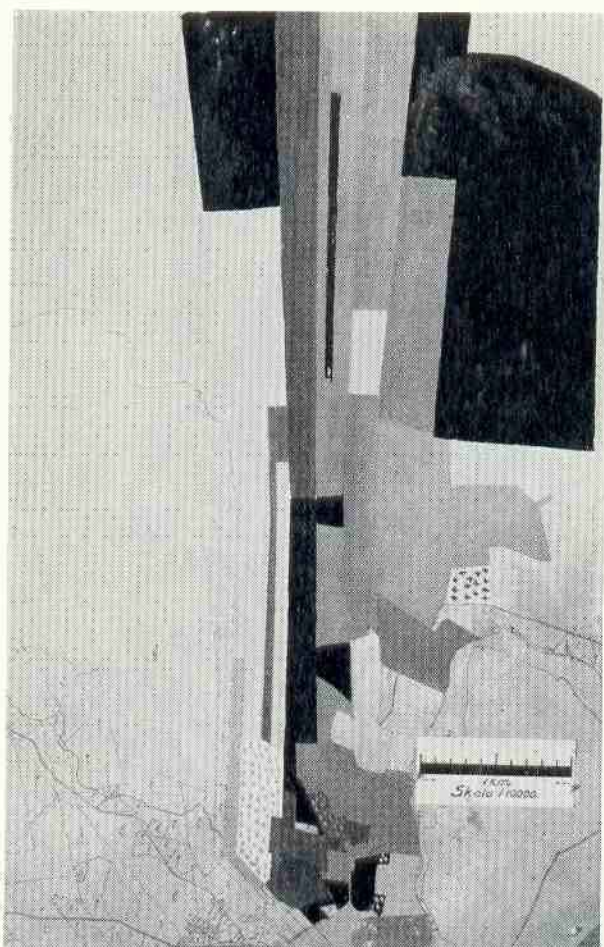

Fig. 9. »1950 års plan». Skogsdelen.

av vägmark. Nämnden betalade förrättningskostnaderna utom hantlangningen, som delades mellan markägarna efter andelstal.

Det var inte första gången byamännen gav sig på att dela samfällad mark. I början av 1900-talet delades den samfällda »myrslogen» Hömyran om cirka 47 hektar. Man hade de största förhoppningar om att här genom dikning och odling vinna nya och goda inägoområden. Hömyran delades i omkring 30 lotter. Efter dikning och mycket arbete gav vissa ägor en tid goda skördar, men 1945 var den tiden förbi. Myren hade börjat sätta sig och försumpades åter. Dikena växte igen, och ägarnas förhoppningar och optimism var borta. Marken var emellertid ett tag så åtråvärd, att man konkurrerade hårt om den. Där såldes lägenheter och gjordes sekundära delningar. Fastighetsförhållandena hade på det viset blivit synnerligen invecklade, ja så pass invecklade att nämnden än idag inte klarat ut alla detaljer.

I enlighet med »1950 års plan» arbetade nämnden från början på att sammanföra de små bitarna i Hömyran. 1955 hade man kommit så långt, att endast ett par skiften i enskild ägo och ett skifte i kyrkans ägo återstår. Nämnden har tänkt sig göra området skogsbärande så långt det är möjligt och har upprättat ett program för de åtgärder, som behövs för den saken. De inledande åtgärderna ha utförts, dvs. diken ha rensats, vissa nya diken sprängts, röjningar och en del kultiveringar utförts. Efter fastighetssanering kommer Hömyran givetvis att säljas i vanlig ordning.

Enligt planen skulle rationaliseringarna i byn ske successivt genom byten och försäljningar, varvid den mark nämnden förfogade över skulle utnyttjas och förbrukas. Affärerna började 1947, så snart planen blivit färdig. Särskilt intressant är det byte av skogsmark, som gjordes mellan nämnden och Mo och Domsjö AB, eftersom det är exempel på en arbetsmetod, som lantbruksnämnden sedermera använt i andra företag. Bolaget ägde inom bondeskogsområdet ett antal smala skogsskiften. Nämnden ansåg det betydelsefullt att bolagsskog och bondeskog var skilda från varandra så mycket som möjligt, och i vart fall så att dessa ägarkategoriernas former för skogsdrift fritt skulle kunna utvecklas. Genom ägoutbyte med bolaget flyttades cirka 170 hektar, och bolagets innehav kom därmed utanför planområdet.

Det gick bra att genomföra »1950 års plan» efter de mönster och anvisningar, som gjordes upp år 1947, men man hade överskattat den takt, i vilken det kunde ske. Inte förrän 1953 hade man nått det läge, man tänkt sig nå 1950.

Kartan å fig. 10 återger läget den 1 juli 1953. En jämförelse mellan karta nr 8 och karta nr 10 visar att avvikelser från »1950 års plan» förekommer. Avvikelserna innebär dock inte, att planen frångåtts utan det är i planen kalkylerade varianter med tanke på vad som förhandlingsmässigt och praktiskt skulle kunna åstadkommas. Resultatet 1953 var 20 jordbruk i centraldelen mot 30 år 1945. Av dessa var 8 härkraftiga och 12 småbruk. Nämnden hade under tiden förvärvat cirka 10 brukningsenheter och gjort omkring 40 avtal om köp och byten. Utan direkt medverkan från nämnden hade dessutom i ett fall gjorts sammanköpning enligt planen. Många av bostadshusen på de »borrationaliserade» jordbruken används numera som bostad för personer, som inte äro jordbrukare. Husen har upprustats så att man kan hoppas, att bosättningen blir permanent. Rationaliseringen har därför inneburit en avfolkning av jordbruksnäringen, men inte en avfolkning av byn.

Kartan å fig. 7 visar hur skogen var uppdelad på ägare år 1945. De 900 hektaren var fördelad på 87 skiften med en sammanlagd längd rågång av cirka 7,5 mil. 1954 hade rationaliseringsarbetet fortskridit så långt, att antalet skiften minskat till 24 och längden rågång till cirka 3,5 mil. Läget framgår av fig. 11. Jämförelse med 1950 års plan — karta fig. 9 — visar

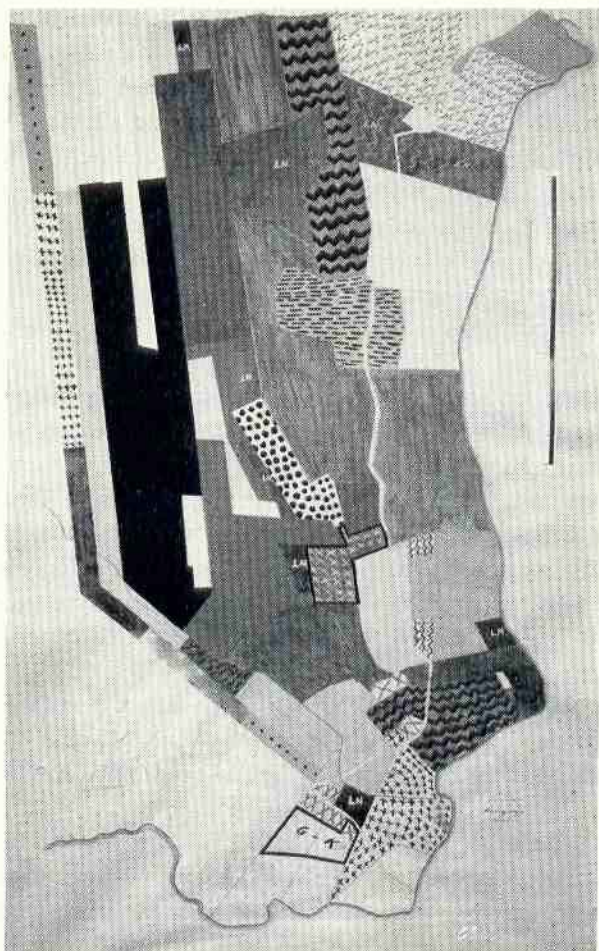

Fig. 10. Ägoförhållandena på inägorna år 1953.

att även planintentionerna för skogen kunnat följas med normala variationer. 1950 års plan skisserade vidare åtgärder och investeringar för byggnader, vägar, torrläggningar och beten. I synnerhet var byggnadsbeståndet dåligt. Härvidlag gick det så småningom att få fram programenliga lösningar utan att därför alltför mycket åsidosätta hänsyn för tradition och mänskliga affektationer.

Resultatet 1955 är att av de åtta bärkraftiga jordbruken i byn har fortfarande ett dåligt hus, ett har nybyggt ekonomihus och dåligt bostadshus, där planerna för ombyggnad dock kommit långt, ett har användbara hus utan att upprustningen varit omfattande, fyra har nyrustade bostäder och ekonomibyggnader och till sist hade ett bra byggnader, vilka tyvärr ödelades av brand under sommaren 1955. I allt väsentligt har byggnadsåtgärderna utförts efter år 1950.

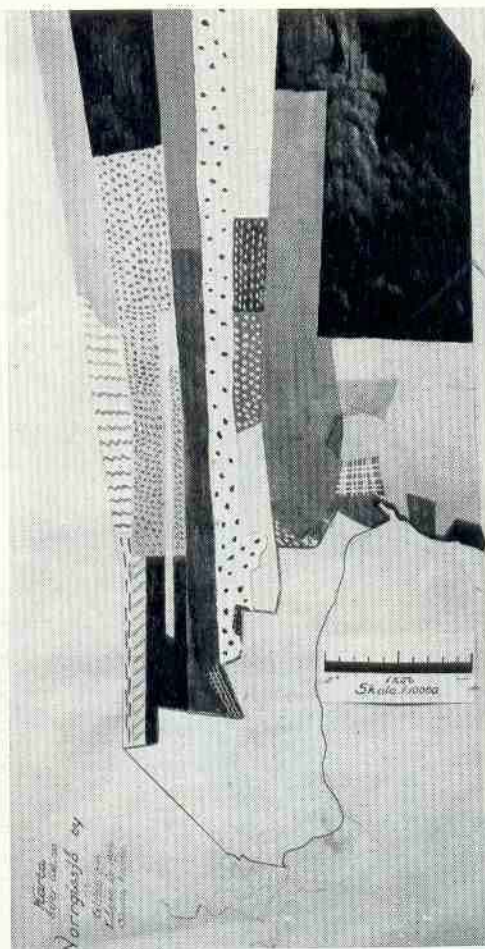

Fig. 11. Ägoförhållandena på skogen år 1954.

På flera håll erfordrades torrläggning, avloppsförbättring och täckdikning. En del har planlagts och utförts men det mesta arbetet återstår alltså. Genom igenläggning av öppna diken kan dessutom betydande brukningsfördelar ernås. Vägförhållandena i byn uppvisade brister. Främst måste utfartsvägar ordnas för hela östra byn. Den saken hade varit aktuell redan före 1945 och förrättningar hade sökts och stakningar gjorts. Det blev dock tillfälle för nämnden att vara med om många och långa diskussioner och sammanträden och inte förrän 1955 var ärendet så långt kommet, att bidrag beviljats och formaliteterna var klara. Vägen bygges under 1956.

Framtidsplanering

Samtidigt som 1950 års plan upprättades, skisserade jordnämnden en framtidsbild, som kallades »1970 års plan». Den visas på kartan å fig. 12.

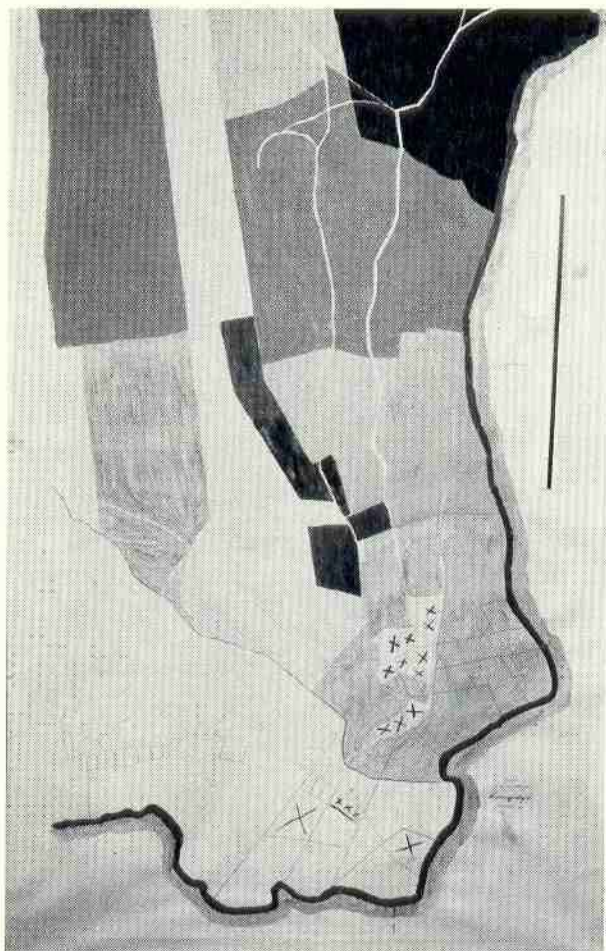

Fig. 12. År 1947 upprättad plan för utvecklingen till år 1970. De med kryss markerade områdena avses för bebyggelse för annat ändamål än jordbruk.

Det är egentligen ingen plan, och den bygger heller inte på detaljstudier och beräkningar som 1950 års plan gjorde, men den är exempel på en tänkbar utveckling. Enligt 1970 års plan skulle i östra byn finnas 5 jordbruk med mellan 11 och 26 hektar åker samt 3 småbruk. Inom planområdet skulle cirka 50 hektar åker ha omförts till skogsmark. Även om utvecklingen går i den riktning, som 1970 års plan visar, så har man troligen underskattat tidsfaktorn.

För närvarande utarbetas 1960 års planetapp. Fastighetsbeståndet är ett annat än 1947 och förutsättningarna därför olika. Nästan alla de jordbruk, som utvecklats vidare, ligger över minimigränsen för bärkraft. Fastighetsförhållandena ha trots detta ännu inte stabiliserat sig, utan man kan anta, att de närmaste åren kommer att medföra ytterligare ändringar. För att

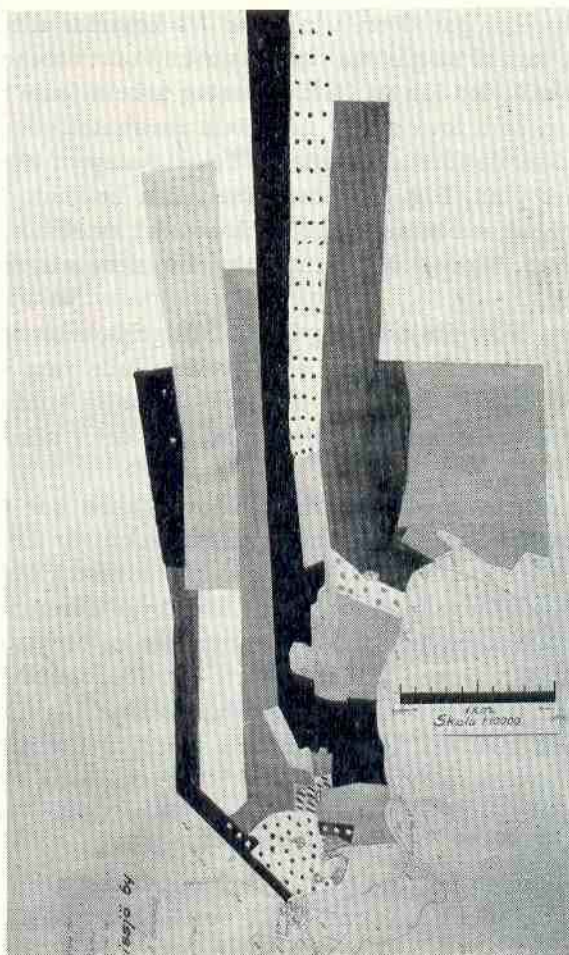

Fig. 13. År 1955 upprättad plan för utvecklingen fram till 1960.

dessa ändringar skall leda till ett gott resultat, fordras emellertid betydligt omsorgsfullare investeringsprogram och driftskalkyler än som behövdes för upprättande av 1950 års plan.

Varje jordbrukare är sin egen företagare och han måste själv bära allt ansvar för organisation och driftsuppläggning. Detta ansvar avlastas han inte, därigenom att han för rådgivning eller teknisk och ekonomisk hjälp vänder sig till lantbrukets expertis. När det gäller jordbruksföretagets yttre ram, storleken och ägoanordningen, är jordbrukaren i sämre läge än de flesta företagare i andra näringar. Så länge förhållandena äro så svåra som i Norrgissjö, kan han inte ändra ramen med så enkla medel som att köpa till eller sälja ifrån mark, utan att det kraftigt inverkar på grannföretagen.

För att få fram något för jordbruket positivt ur de ändringar, som äro att vänta måste den sakkunskap och de medel, lantbruksnämnd och hus-

hållningssällskap förfogar över, utnyttjas. Vi kommer att röra oss på ett problemområde, som vi ha ganska ringa kunskap om: att med stöd av drifts- och investeringskalkyler för ett flertal företag arbeta fram de alternativ till fastighetsändring, som lova att ge det bästa resultatet.

Hittills ha endast de första utkasterna till nästa etapp i utvecklingen framlagts — 1960 års plan. Fig. 13. Såvitt man kan bedöma, kommer antalet bärkraftiga jordbruk att minska till 7 och antalet småbruk att minska med ett par, tre enheter. Vidare skall lantbruksnämndens nuvarande fastighetsinnehav avvecklas.

Nämnden har i Norrgissjö aldrig behövt tillgripa några medel av tvingande natur. Det är inte detsamma, som att de skulle vara obehövlige i och för sig, utan det visar i stället, att där god personlig kontakt mellan jordbrukare och tjänstemän kan åstadkommas, går det i allmänhet friktionsfritt.

Vid sidan av arbetet med att förbättra jordbruken har nämnden genom sitt fastighetsinnehav kunnat medverka till en del åtgärder av betydelse för samhället. Gideå kommun har fått köpa dels tomtmark lämplig för bebyggelse och dels en samlingslokal med tomt. Hembygdsföreningen har på goda villkor fått överta byggnader och en del annat av kulturhistoriskt värde och vidare har idrottsföreningen fått nyttja ett område, som träningsplan. Den lilla tätorten kring kyrkan hade inte tidigare sina planförhållanden ordnade. Tillsammans med distriktslantmätare Hårding tog nämnden upp den frågan och lyckades skapa enhällighet bland markägarna för byggnadsplan, som därefter under nämndens medverkan upprättades och snabbt fastställdes.

Vidare har nämnden en tid hedrats med uppdraget att vara byålderman. I praktiken blev det nämndens ombud, Aron Olofsson, som fick uppbära det ämbetet.

Sammanfattande synpunkter

Utvecklingen i Norrgissjö ger anledning till en del reflektioner. Man fraperas av hur bygden successivt ändrat karaktär hela den tid vi kunnat följa den. Det synes som detta vore en normal företeelse i kulturlandskapet, även om många människor inte är medvetna om saken. Den nya tidens hastigare rytm påverkar landskapet snabbare, och vår generation kommer därför troligen att uppleva ändringarna intensivare än tidigare generationer. Uppgifterna om byns åkerareal genom tiderna återspeglar storheten i fädrens verk. År 1691 fanns i byn endast 10 hektar åker, 1778 15 hektar, 1811 26 hektar, 1850 60 hektar och 1945 274 hektar. Dessa siffror vittna om en nyodlarsgärning av imponerande mått. Samma utveckling möter oss i by efter by i älvarnas dalgångar. Nyodlingen på 1800-talet erbjöd möjligheter till jordbruksrationalisering därigenom att en jordbrukare då inom egna gränser

kunde utvidga och förkovra sitt företag. Numera ha vi nästan inga möjligheter till nyodling och utvidgning av företaget kan ske endast genom intensivare drift eller anskaffning av mark från andra jordbruk.

Vad kostar nu detta staten?

Tjänstemän har ända sedan 1945 arbetat på olika sätt med köp, försäljningar och byten, förhandlingar och planeringar, tekniska detaljer och ekonomiska kalkyler. Det är svårt att få grepp om materialet, men med reseersättningar, traktamenten och löner torde kostnaderna ligga i närheten av 50 000 kronor, lantmäteriärvoden inräknade.

Nämndens fastighetsaffärer redovisas på följande sätt:

Markinköp och utgifter för fastigheterna	251.949: 85 kronor
Markförsäljningar och inkomster på fastigheter	156.788: 15
	<hr/>
Bokföringsmässigt kapital i nuvarande innehav	95.161: 70 kronor

Uppgifterna gälla för den 30 november 1955.

Nämndens fastighetsinnehav samma dag utgjorde 13 hektar åker och 150 hektar produktiv skogsmark. På fastigheterna fanns tre bostadshus och tre ekonomihus. Ett av bostadshusen och två av ekonomibyggnaderna är dåliga, de övriga husen är användbara, men samtliga ha avsides läge. De kan ej längre användas för jordbruksändamål. På grund av läget är det knappast önskvärt att de nyttjas för permanent bosättning. Fastighetsvärde och jordfondskapital beräknas överensstämmande. Affärerna ha drivits efter den principen, att nämnden skall göra varken vinst eller förlust. Inköpspris och försäljningspris för varje markbit har inte kunnat sammankopplas utan en utjämning har skett.

Dessutom förekommer vissa systematiska avvikelser, bland annat i sådant fall där en större enhet byggts upp av många smådelar. Där måste försäljningspriset bli lägre än summan av inköpsprisen, beroende på den varierande prisnivån för fastigheter i olika storleksklasser. De små fastigheterna betalas förhållandevis högre än de större och för rationaliseringsföretag av detta slag uppstår en latent risk för förluster. Åtskilliga av nämndens fastighetsaffärer gjordes under en tid med högre penningvärde. Den sålunda uppkomna, icke obetydliga vinstmarginalen har inte utnyttjats fullt, utan nämnden har anpassat sig efter den tröghet ifråga om prisändringar, som fastighetsmarknaden uppvisar. I några fall har nämndens affärer haft karaktären av förmedling, även om nämndens innehav varat ett par år, och då har inköpspriset, oberoende av konjunkturläget, återspeglats i försäljningspriset.

Förräntningen på nämndens fastighetskapital har av flera anledningar bokföringsmässigt varit låg. Bland annat har arrendena för inägojord hållits låga och i stället har arrendekontrakten innehållit mer än normalt detaljerade krav på jordens skötsel, dikterade av nämndens omsorg om mar-

ken. Vidare har arrendetiderna ofta varit korta, ett eller två år, vilket också motiverat lägre avgift.

Skogen har inte heller givit stor avkastning, eftersom lantbruksnämnden aldrig har gjort avverkningar på sina marker, men däremot ganska omfattande skogskulturåtgärder. Värde tillväxten har på så sätt varit betydande. Den värdeökningen kommer att påverka försäljningspriset efter de regler, som nyss beskrivits. Man kan därför inte avgöra hur jordfondskapitalet förräntat sig, förrän fastigheterna sålts.

Som avslutning vill jag framhålla, att förtjänsten av att något utförts i Norrgissjö inte enbart får tillskrivas myndigheter. Det är resultatet av samverkan och samarbete mellan jordbrukarna och de organ staten ställt till deras förfogande. Utan byns framsynta och kunniga jordbrukare och deras levande intresse att förbättra sina jordbruk hade ingenting uträttats. Nämndens kontaktman, lägenhetsägaren Aron Olofsson i Norrgissjö, är för sin medverkan i arbetet förtjänt av en särskild eloge.

Summary

Norrgissjö, a Village in Ångermanland

Norrgissjö is a village typical of the agricultural districts in the Middle Norrland valleys. The first settlement dates from the period of the Vikings or perhaps a little earlier. From old papers we know that in 1550 there were 5 farmers in the village but in 1691 there were only three, probably the consequence of warfare. At the same time the arable land amounted to 25 acres. By 1778 another 11 acres had been cultivated and the number of farmers was eight. The arable land was parcelled in numerous plots, each farmer possessing nearly thirty. By means of pourparty in 1778 the number of parcels per farm was reduced to six. In 1811 a new pourparty once again reduced this number and at the same time led to parcelling of the up till then common pastures and woodlands. Each farmer got three plots of arable land, seven of pastureland and four of woodland. Sometimes after 1778 the Church became landowner in the village and was now able to get all her land in one single parcel. The village now contained 64 acres of arable land. In 1850 a final pourparty was carried out. Each of the now 11 farmers got one parcel of cultivated land and one of woodland. The total area of arable land was 147 acres. If the results of this pourparty had survived, the farm reconstruction would have been no problem to day. In the seventies, however, the restrictions on land-parcelling were softened. New lands came rapidly under the plough and repeated parcelling again increased the number of farms. During the last decades of the 19th century a great part of the population of Sweden had serious difficulties in making their living at home. To stop emigration almost every restriction was relaxed to enable as many as possible to get a farm of his own. And so, eventually, the 11 farmers of 1850 became the 63 farmers of 1945. The total of arable land was 676 acres in 1945! Now the difficulties of provision were great for the farmers of Norrgissjö, the farms being too small and their lands too scattered. In 1945, therefore, the Government started experiments once again to gather the lands into economically satisfactory farms. Plans were worked out in detail and land was bought, sold and traded, all through the Agricultural Board.

In 1945 the special part of the village serving as experimental area contained 30 farms. At the first stage of development, reached in 1953, the number was reduced to 20 farms, all with their lands concentrated. At the second stage, to be reached in about 1960, the number will be reduced to approx. 15 and at a later and more final stage, in about 1970, to about 10. The reconstruction of the farms is closely followed by agricultural advisory services, by civil engineering and by rebuilding of farmhouses. A considerable part of the rebuilding has already been accomplished.

Ms mottaget 18.3. 1956

Tryckt 17.9. 1956